

POSTANOWIENIE Z DNIA 10 GRUDNIA 2009 R.

I KZP 26/09

Przepis art. 75 § 1 k.k. stanowi podstawę zarządzenia wykonania kary wyłącznie wówczas, gdy za popełnione przez skazanego w okresie próby określone umyślne przestępstwo podobne wymierzona została kara pozbawienia wolności, a nie znajduje on zastosowania, jeżeli za to przestępstwo wymierzona została kara ograniczenia wolności, która – na podstawie art. 87 k.k. – stała się elementem składowym kary łącznej pozbawienia wolności.

Przewodniczący: sędzia SN T. Grzegorzcyk.

Sędziowie SN: R. Malarski, R. Sądej (sprawozdawca).

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Łukasza M., po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 10 grudnia 2009 r., przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w Ś. postanowieniem z dnia 10 września 2009 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy podstawą do obligatoryjnego zarządzenia warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności (art. 75 § 1 k.k.) może być skazanie na karę łączną pozbawienia wolności, wydaną w trybie art. 87 k.k. w przypadku gdy podobne przestępstwo umyślne, będące podstawą zarządzenia, wchodzące w skład tej kary łącznej, zagrożone jest jedynie karą ograniczenia wolności?”

postanowił odmówić podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne wyłoniło się w następującej sytuacji procesowej:

Prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 28 grudnia 2006 r., Łukasz M. został skazany za popełnienie czterech występków, wyczerpujących znamiona: art. 289 § 1 k.k.; art. 178a § 1 k.k.; art. 224 § 2 k.k. w zb. z art. 222 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.; art. 226 § 1 k.k. – na karę łączną w wysokości roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności. Wykonanie kary łącznej warunkowo zawieszono na okres próby wynoszący 3 lata. Wyrok ten uprawomocnił się dnia 5 stycznia 2007 r.

Następnie, prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w K. z dnia 12 maja 2009 r., Łukasz M. skazany został za popełnienie w dniu 5 lipca 2008 r. dwóch występków:

1. wyczerpującego znamiona art. 190 § 1 k.k., na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności;
2. wyczerpującego znamiona art. 216 § 1 k.k. w zw. z art. 57a § 1 k.k., na karę 6 miesięcy ograniczenia wolności.

Na podstawie art. 85 k.k., art. 86 § 1 k.k. oraz art. 87 k.k., za zbiegające się przestępstwa wymierzono skazanemu karę 8 miesięcy pozbawienia wolności, a nadto orzeczono na rzecz pokrzywdzonego nawiązkę; wyrok ten uprawomocnił się dnia 20 maja 2009 r.

Postanowieniem z dnia 6 lipca 2009 r., Sąd Rejonowy w K., na podstawie art. 75 § 1 k.k., zarządził wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej pierwszym z przytoczonych wyroków. W uzasadnieniu tego po-

stanowienia Sąd wskazał, że Łukasz M. w okresie próby popełnił podobne do występku z art. 226 § 1 k.k. umyślne przestępstwo, wyczerpujące znamiona art. 216 § 1 k.k., za które wymierzono mu karę pozbawienia wolności. Zdaniem Sądu, ten stan rzeczy spowodował obligatoryjność zarządzenia wykonania kary łącznej roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności, orzeczonej z warunkowym zawieszeniem wykonania, wyrokiem z dnia 28 grudnia 2006 r.

Postanowienie to zaskarżył Łukasz M., podnosząc m.in. zarzut obrazy prawa materialnego – art. 75 § 1 k.k. – przez przyjęcie, że wystąpiły przesłanki obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary, pomimo iż za występki z art. 216 § 1 k.k. wymierzono mu karę 6 miesięcy ograniczenia wolności, a nadto występki te w ogóle karą pozbawienia wolności nie jest zagrożony.

Rozpoznając to zażalenie Sąd Okręgowy uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy i przekazał je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu w trybie art. 441 § 1 k.p.k. Zagadnienie to sformułował w formie pytania: „Czy podstawą do obligatoryjnego zarządzenia warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności (art. 75 § 1 k.k.) może być skazanie na karę łączną pozbawienia wolności, wydaną w trybie art. 87 k.k. w przypadku gdy podobne przestępstwo umyślne, będące podstawą zarządzenia, wchodzące w skład tej kary łącznej, zagrożone jest jedynie karą ograniczenia wolności.”

Uzasadniając swe stanowisko Sąd *ad quem* stwierdził, że „w praktyce zostało przyjęte”, iż w sytuacji ustawowego zagrożenia danego występku również karą pozbawienia wolności, nawet orzeczenie za nie kary ograniczenia wolności, która „w procesie wymiaru kary łącznej”, na podstawie art. 87 k.k., została zamieniona na karę pozbawienia wolności, stanowi podstawę do obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary. W zakresie tym Sąd Okręgowy odwołał się do jednej z tez Komentarza K.K. (pod red. A.

Zolla, Warszawa 2007, s. 873). Niemniej Sąd *ad quem* podkreślił, że występki z art. 216 § 1 k.k. zagrożony jest „jedynie karą ograniczenia wolności” (faktycznie również karą grzywny – dop. SN), a w tej sytuacji, gdyby Łukasz M. sądzony był w odrębnych procesach o czyn z tego artykułu oraz z art. 190 § 1 k.k., to podstawy do zastosowania art. 75 § 1 k.k. w ogóle by nie wystąpiły, a zarządzenie wykonania kary byłoby fakultatywne, w ramach dyspozycji art. 75 § 2 k.k.

Prokurator Prokuratury Krajowej, odnosząc się do przedstawionego zagadnienia, złożył wniosek o podjęcie następującej uchwały: „Podstawą do obligatoryjnego zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności na podstawie art. 75 § 1 k.k. może być jedynie prawomocne orzeczenie kary pozbawienia wolności za podobne przestępstwo umyślne. Warunku tego nie spełnia zatem skazanie za podobne przestępstwo umyślne na karę ograniczenia wolności, gdy w przypadku zbiegu z innym przestępstwem, za które orzeczono karę pozbawienia wolności, doszło do wymierzenia kary łącznej pozbawienia wolności na podstawie art. 87 k.k.” W uzasadnieniu wniosku prokurator ocenił, że spełnione zostały wszystkie przesłanki określone w art. 441 § 1 k.p.k. Odwołując się do reguł wykładni językowej i systemowej, stwierdził, że prowadzą one do jednoznacznej konkluzji, którą wyraża treść proponowanej we wniosku uchwały. Autor ten, stwierdził, że drugorzędne znaczenie ma samo ustawowe zagrożenie występku z art. 216 § 1 k.k. (jedynie karami grzywny albo ograniczenia wolności), a decydująca jest kara wymierzona za konkretne przestępstwo i musi być to kara – zgodnie z dyspozycją art. 75 § 1 k.k. – pozbawienia wolności. Prokurator krytycznie ocenił przywołane przez Sąd Okręgowy stanowisko komentatorów Kodeksu karnego, podkreślając, że nie zostało ono szerzej uzasadnione.

Rozpoznając przedstawione zagadnienie prawne Sąd Najwyższy rozważył, co następuje.

Od strony merytorycznej, w pełni zasadne było stanowisko zaprezentowane we wniosku prokuratora Prokuratury Krajowej. Sąd Najwyższy nie podzielił jednak oceny, że w sprawie spełnione zostały wszystkie przesłanki przewidziane w art. 441 § 1 k.p.k. O ile, faktycznie zagadnienie prawne wyłoniło się przy rozpoznawaniu środka odwoławczego, ma związek z okolicznościami sprawy i nie jest pytaniem ani abstrakcyjnym, ani dążącym do rozstrzygnięcia *in causa*, to jednak nie wymaga ono zasadniczej wykładni przepisów art. 75 § 1 k.k. w powiązaniu z art. 87 k.k. Wystarczająca jest bowiem wykładnia zwyczajna (operatywna), powszechnie dokonywana w ramach wyrażonej w art. 8 § 1 k.p.k. samodzielności rozstrzygania przez każdy sąd zagadnień faktycznych i prawnych. O takiej właśnie wykładni (w znaczeniu apragmatycznym, a więc o rezultacie) należy mówić wówczas, gdy w procesie wykładni (w znaczeniu pragmatycznym) reguły językowe i systemowe prowadzą do jednoznacznych wniosków, którym nie przeciwstawiają się poważne racje o charakterze teleologicznym.

Na wstępie należy stwierdzić, że prawidłowo Sąd Okręgowy określił podobieństwo występków z art. 216 k.k. oraz z art. 226 § 1 k.k. Również wszelkie ustalenia faktyczne dotyczące występującej w sprawie konfiguracji procesowej znajdują pełne oparcie w dokumentacji zgromadzonej w przedłożonych aktach sądowych. Samo natomiast sformułowanie zagadnienia budzi już zastrzeżenia. Sąd Okręgowy pyta bowiem o wykładnię art. 75 § 1 k.k. w takiej sytuacji, gdy kara łączna pozbawienia wolności orzeczona została na podstawie art. 87 k.k., ale w tym tylko przypadku, kiedy wchodząca w skład tej kary kara ograniczenia wolności orzeczona została za czyn w ogóle karą pozbawienia wolności niezagrożony. Wprawdzie z uzasadnienia wystąpienia wynika powód takiego ograniczenia pytania, ale ograniczenie to nie znajduje żadnych podstaw. Nie może budzić wszak wątpliwości to, że przepis art. 75 § 1 k.k. w ogóle nie różnicuje przestępstw umyślnych z uwagi na ich ustawowe zagrożenie, a więc dotyczy wszystkich takich prze-

stępstw. W konsekwencji, dokonując wykładni tego przepisu nie można ograniczyć się jedynie do tych występków umyślnych, co do których w sankcji nie została przewidziana kara pozbawienia wolności. Przepis art. 75 § 1 k.k. stanowi, że „sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności.” Analizując treść tego przepisu w kontekście przedstawionego zagadnienia, szczególną uwagę zwrócić należy na zwrot „za które”. Słowo „które” występuje w tym zwrocie jako „zaimek względny, używany (...) w zdaniach podrzędnych rozwijających treść zdania nadrzędnego” (M. Szymczak red.: Słownik języka polskiego, Warszawa 1982, t. I, s. 1076). Przyłącza on do nadrzędnego rzeczownika „zdanie charakteryzujące określony już i zidentyfikowany obiekt” (S. Dubisz red.: Uniwersalny słownik języka polskiego, Warszawa 2003, t. II, s. 347). W analizowanym przepisie owym użytym w nadrzędnym zdaniu rzeczownikiem, jest słowo „przestępstwo” (uzupełnione przymiotnikiem „umyślne”) i to do niego odnosi się zdanie rozwijające, wskazując, że to właśnie za nie orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności. Gramatyczna wykładania prowadzi zatem wprost do wniosku, że w realiach procesowych, to wyłącznie za to zidentyfikowane już przestępstwo umyślne, ma być orzeczona kara pozbawienia wolności, jako warunek *sine qua non* obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary. Dokonywana zatem na gruncie reguł języka polskiego gramatyczna analiza zwrotu „za które”, użytego w art. 75 § 1 k.k., nie pozostawia pola do możliwego innego jego rozumienia. Gwarrantyjne reguły interpretacji przepisów prawa karnego materialnego nie pozwalają na rozszerzanie znaczenia zwrotu „za które” na inne jeszcze sytuacje, w ramach których dochodzi do przekształcenia kary ograniczenia wolności na karę pozbawienia wolności. Nawet bowiem przekształcenie takie w ramach art. 87 k.k. nie zmienia istoty rzeczy, że za konkretne przestępstwo orzeczono karę ograniczenia wolności, a nie karę pozbawienia

wolności. Zasadnie prokurator w swym wniosku argumentował, że bez znaczenia pozostaje to, czy dany typ przestępstwa zagrożony jest także karą pozbawienia wolności, czy też – jak w przypadku art. 216 § 1 k.k. – takiego zagrożenia nie przewiduje. Co najwyżej, sytuacja jaka wystąpiła w niniejszej sprawie, może wyostrzać spojrzenie na aksjologiczną bezzasadność próby poszerzania pola zastosowania art. 75 § 1 k.k. Ilustruje to trafnie powołany przez Sąd Okręgowy przykład istotnego zróżnicowania sytuacji osoby skazanej w zależności od tego, czy za dwa przestępstwa sądzone byłyby w jednym bądź dwóch procesach.

Kara łączna nie jest karą orzecaną za konkretne przestępstwo. Jest karą orzecaną w sytuacji wystąpienia zbiegu realnego co najmniej dwóch przestępstw. Uniestwia wprawdzie odrębne wykonanie kar jednostkowych, ale tylko ich wykonanie, a nie same te kary. Przekształcenie na podstawie art. 87 k.k. kary ograniczenia wolności orzeczonej za jedno ze zbiegających się przestępstw w karę pozbawienia wolności, nie zmienia przecież faktu, że kara łączna pozbawienia wolności nie została orzeczona za to konkretne przestępstwo, jak tego wymaga dyspozycja art. 75 § 1 k.k. Dokonując zatem w ramach wykładni systemowej analizy przepisów art. 75 § 1 k.k. oraz art. 87 k.k., stwierdzić należy, że przepisy te służą zupełnie odmiennym celom. O ile pierwszy z nich stanowi zdecydowaną (obligatoryjność) reakcję ustawodawcy na najpoważniejsze złamanie przez skazanego warunków okresu próby, to drugi stanowi rozwiązanie dylematu dotyczącego braku możliwości jednoczesnego wykonywania kar ograniczenia wolności i pozbawienia wolności w przypadku realnego zbiegu przestępstw. Próba uznania, że choć pośrednio, to jednak za określone przestępstwo, poprzez zastosowanie art. 87 k.k., wymierzona została ostatecznie kara pozbawienia wolności, sprzeczna byłaby z powołaną już regułą zakazującą interpretacji rozszerzającej przepisów prawa karnego material-

nego i w istocie stałaby w kolizji z zawartym w art. 75 § 1 k.k. zwrotem „za które”.

Biorąc pod uwagę powyższą argumentację, nie można podzielić poglądu, że „podstawa do obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary zostaje spełniona także wtedy, gdy kara wymierzona za podobne przestępstwo umyślne jest jedną z podstaw wymiaru kary łącznej pozbawienia wolności; w takim wypadku kara za podobne przestępstwo umyślne może być też karą ograniczenia wolności, która w procesie wymiaru kary łącznej została zamieniona na karę pozbawienia wolności (art. 87)” [A. Zoll (w:) K. Buchała, A. Zoll: Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1 – 116 Kodeksu karnego, Kraków 1998, s. 525 – 526 i późniejsze komentarze pod red. A. Zolla]. Pogląd ten, co słusznie podkreślił już prokurator, nie został w żadnym stopniu uzasadniony. Nadto, jest on odosobniony i nie był wyrażany w innych, powszechnie dostępnych komentarzach czy też w literaturze przedmiotu.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy przyjął, że przepis art. 75 § 1 k.k. stanowi podstawę zarządzenia wykonania kary wyłącznie wówczas, gdy za popełnione przez skazanego w okresie próby określone umyślne przestępstwo podobne wymierzona została kara pozbawienia wolności, a nie znajduje on zastosowania, jeżeli za to przestępstwo wymierzona została kara ograniczenia wolności, która – na podstawie art. 87 k.k. – stała się elementem składowym kary łącznej pozbawienia wolności.